

Algular ve Piyasa

Koray Çalışkan

koray.caliskan@boun.edu.tr

Seçim dönemine giriyoruz. Piyasalara bir şeyler olacak, bu da bizim gelirimizi etkileyecek. Diyelim ki benim gibi bir kamu görevlisisiniz ve maaşınız 1000 lira. Eğer enflasyon %10 olursa ve işvereninizden doğru dürüst bir artış alamazsınız maaşınız bir yıl sonra 900 lira civarına düşecek. Birisi 100 lira borç istese ve vermese üzülmürüz, aylık bütçemizin önemli bir bölümü gider. Her hafta maaşımızdan birileri 100 lira alıyor, ne yapıyoruz? Neredeyse hiçbir şey. Bari bu sorunun hem nedeni hem çözümü olarak gösterilen piyasaları daha iyi anlayalım.

Dolara Ne Olacak?

Eveli hafta “Piyasa gerçeklik üzerinden yapılan ticarete dayanmaz, piyasa algılar üzerinden alım satım yapar” diye düşünen bir tüccardan bahsetmiştim. Geç modern kapitalist piyasalar algı yönetimi üzerinden çalışıyor. Mesela şu anda doların göreceli değersizliği ve faizlerin Batıdaki düşüklüğü Küresel Güney’in para piyasalarından bol miktarda para geçişini mümkün kılıyor. Bu para hareketinin büyük bir bölümünü ise iki elin parmaklarını geçmeyen aracı kurumlar ve sermayedarlar idare ediyor. Bir süre sonra para tekrar birinci dünyaya ve dolara doğru seyrettiğinde, elinde dolar bulunduranlar gülecek.

Para da bir meta. Paranın kaç para ettiğini faizlere bakarak anlarız. Ortada borç verilecek çok para olduğunda o paranın değeri düşer. Böylece Küresel Güney’de işçisinden sermayedarına kadar herkesin hissettiği bir rahatlama yaşanır. Ama kısa bir süre sonra bu geçecek. Önce bunun geçeceğine dair algılar değişecek, ve bu algılar, onları iyi anlayan ve anlatan tüccarlar tarafından kâra tercüme edilecek.

Algıların gücü asli piyasalardan uzaklaştıkça artar. Mesela algılar üzerinde bir oynama, asli pamuk piyasasını, opsiyon gibi türev pamuk piyasalarından daha az etkiler. Ama bu algıların gücünün gerçek dünyada sınırlı olması anlamına gelmez. Zira geçen hafta göstermeye çalıştığım gibi iktisadi varlıklar algılarla gerçekleştirilir. Asli piyasaların fiyatları, onların türevleri tarafından belirlenir. Bu nedenle algı idaresi ve ideolojik tamirat geç kapitalist piyasalar için olmazsa olmaz bir gerekliliktir.

Kapitalist Gaz

Bu nedenle Referans, Dünya, Wall Street Journal gibi gazeteleri okuduğunuzda, kapitalistlerin birbirlerini sürekli gaza getirme ihtiyacında olduğunu görürsünüz. Bu minik azınlığa katılan büyük çoğunluk da sistemin varlığına, birliğine ve gelişimine amin der. Böylece piyasalar kendilerini yeniden üretir.

Büyük krizler kapitalist imanın yoldan çıktığı anlarda belirir. Bir örnek vermek gerekirse, diyelim ki üreticilerin iki yıl sonra artık pamuk üretmeyeceklerine dair bir kanı yayıldı, ya da Türkiye’nin 10 yıl vadeli bonolarını ödemeyeceğine dair bir inanç peydahlandı. Artık aslen ne olduğu değil, asli süreçlerin nasıl algılandığı önemli

olduğundan, siz istediğiniz kadar pamuk üretilecek, Türkiye borçlarını ödeyecek deyin, sonucu değiştiremezsiniz.

Piyasaya dair fikirler ve algılar, o piyasaya içkindir. Çalışma prensibidir. Bu fikirleri iyi tanıyıp, asli dünyada nasıl üretildiklerine ve kullanıldıklarına daha yakından bakmak gerekir.

Hatta bir adım öteye gidip bu algıların üretilmesinde merkezi rolü olan iktisat biliminin kendisinin piyasaları kuran bir işlevi olduğunu söyleyebiliriz. Bir tür algı üretimi ve idaresi üzerinden kendine iktidar peydahlayan iktisat disiplini, işi bir adım öteye taşımış ve özellikle 1980lerden itibaren, seçici bir algı tarzını değişim ilişkilerine kurumsal olarak dayatmıştır. Bunu nasıl başardığının gayet şaşırtıcı hikayesini dört başı mamur örneklerle haftaya anlatmaya çalışacağım.